

AHMET TAŞĞIN, MENÂKIB-I ŞEYH SAFİ MUSUL BUYRUĞU

Ahmet Taşğın, *Menâkıb-ı Şeyh Safi Musul Buyruğu*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2022.

GÜLLÜ IŞIK

Sorumlu Yazar/Correspondence

Öz

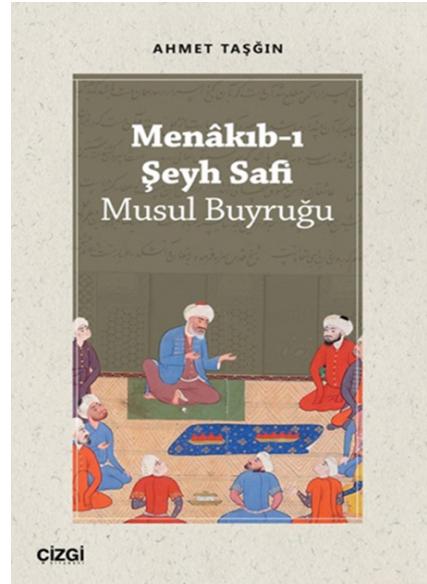
Bu çalışma, Ahmet Taşğın tarafından yayınlanan Menâkıb-ı Şeyh Safi Musul Buyruğu isimli eseri konu almaktadır. Irak Alevi Bektaşileri hakkında uzun zamandan beri çalışma yapan Taşğın, Alevi Bektaşilerin Türkiye dışında da varlığını ortaya koymakla kalmamış aynı zamanda Buyruk metinlerinin de yine Türkiye dışında da olduğunu ortaya koymuştur. Taşğın'ın bu çerçevede yürüttüğü çalışmalar Türkiye'de ilktir. Menâkıb-ı Şeyh Safi adıyla literatürde yer alan Buyruklardan Irak'ın Musul şehrindeki nüsha, Muhammed Hamid Sarraf tarafından eş-Şebek isimli eserin bir bölümü olarak yayımlanmıştır. Sarraf'ın yayınladığı Buyruk nüshasını bölümlere ayırırken eksik bıraktığı ve yanlış okuduğu kısımlar ikmal edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Menâkıb-ı Şeyh Safi, Buyruk, Musul.

Abstract

This study is about the work named Menâkıb-ı Şeyh Safi Musul Order published by Ahmet Taşğın. Taşğın, who has been working on the Iraqi Alevi Bektashis for a long time, has not only revealed the existence of the Alevi Bektashis outside of Turkey, but also revealed that the Buyruk texts are also outside of Turkey. The works carried out by Taşğın in this framework are the first in Turkey. The copy in the city of Mosul, Iraq, which is one of the Commandments included in the literature under the name of Menâkıb-ı Şeyh Safi, was published by Muhammed Hamid Sarraf as a part of the work named Eş-Şebek.

Keywords: Manaqıb-ı Şeyh Safi, Buyruk, Mosul.

Giriş

Türkiye’de birçok *Buyruk* yayını bulunmaktadır ancak bu *Buyruklar* Türkiye sınırları içerisinde yaşayan Alevilerden elde edilmiştir. Yayınlanan bu *Buyruklar* Alevi ve Bektaşiliğin Türkiye’ye özgü olduğu, *Buyruk*’un ise sadece Türkiye Alevi ve Bektaşileri arasında bulunduğu izlenimini vermektedir. Oysaki Musul ve çevresinde yaşayan Alevi ve Bektaşiler de vardır. Ahmet Taşğın’ın *Menâkıb-ı Şeyh Safi Musul Buyruğu* isimli kitabı, Musul ve çevresinde yaşayan Alevi ve Bektaşilerin varlığı hakkında değerli bilgiler veren ilk çalışmadır. Bu eser sayesinde Türkistan-Horasan-Azerbaycan-Rum ve Rumeli tarafında tarih boyunca ortaya çıkan belirsizliklerin yeniden gündeme gelip değerlendirilmesi kolaylaşacaktır.

Menâkıb-ı Şeyh Safi Musul Buyruğu, bir “Ön Söz”, “Giriş”, “Kaynaklar” ve “Menâkıb-ı Şeyh Safi” incelemesinden oluşmaktadır. İncelemenin sonuna “Dizin” ve “Asıl Metin” bölümleri eklenmiştir. Taşğın, *Ön Söz* bölümünde Alevi ve Bektaşilerin sadece Türkiye’de yaşamadıklarını, Musul ve çevresinde de yaşayan Alevi ve Bektaşilerin bulunduğunu; *Buyrukların* sadece Türkiye’de yaşayan Alevi ve Bektaşi zümrelerine has bir yazılı kaynak olmadığını dile getirmiş ve Musul Alevi ve Bektaşileri hakkında önemli bilgiler vermiştir. Eserin Önsöz kısmında *Buyruklar* hakkında da bilgi verilmiş ve yayınlanan *Menâkıb-ı Şeyh Safi Musul Buyruğu* üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Yine *Buyruklar* literatürü geniş bir şekilde aktarılmıştır. Latin harflerine aktarılan metnin orijinal nüshası da eserin son kısmına bir dizin ile birlikte eklenmiştir.

Giriş bölümünde Irak’ta yaşayan Alevi ve Bektaşi topluluklarının kendilerini Hacı Bektaş’a nispet ettiklerini ve Hacı Bektaş Veli’nin *Vilâyetnâmesi* ile *Şeyh Safi Menâkıbı*’nı okuduklarını anlatmaktadır. Irak’taki Alevi ve Bektaşi toplulukları arasında da Türkiye’de olduğu gibi Hacı Bektaş Veli ve Şeyh Safi, erkân ve inaç sisteminin merkezi konumundadır. Bu sebeple *Şeyh Safi Buyruğu* veya *Şeyh Safi Menâkıbı* kırklar ceminde okunmaktadır. *Menâkıb-ı Şeyh Safi* veya *Buyruk*, Safevilerin siyasallaşma sürecinde bir araç olarak görülmüş ve Safevi iktidarı ile birlikte *Buyruk*’a Safevi şahlarının isimleri yazılmıştır. Taşğın, *Menâkıb-ı Şeyh Safi*’den bir parça ile bunu örneklendirmiştir:

“Haza Sultan Şah Abbas İbni Sultan Şah Tahmas İbni Seyyid Şah İsmail İbni Seyyid Şah Cüneyt Bin Seyyid Şah Haydar İbni Seyyid Şah İbrâhim İbni Seyyid Şah İshak yani Şeyh Salih İbni Seyyid Şeyh Ayvaz İbni Seyyid Şeyh Pir’dir. [13b] Şah İbni Seyyid Şah Şeyh Fahreddin İbni Seyyid Şeyh Hüseyin Bin Seyyid Şeyh Ebu’l-Kâsım Bin Seyyid Şeyh Hasen İbni Seyyid Şeyh Davud Bin Seyyid İmam Musa-i Kâzım, İmam Cafer İbni İmam Muhammed Bakır İbni İmam Zeynelabidin İbni İmam Hüseyin Bin İmam Aliyyi’l-Murtezâ salavâtullâhi Teâlâ a’leyhim ecma’in.

İmdi bu zikir olan Şahların ahvallerine ve akvâllerine ve erkânlarına nice sual etmek, onu beyan kılalım.” (Taşğın, 2013, 28-30).

Kitapta değerlendirilen *Buyruk*, Muhammed Hamid Sarraf’ın Şebekler’i konu alan *Eş-Şebek min Firaki’l-Gulati fi’l-Irak* isimli eserinde yer almaktadır. Hamid Sarraf’ın eserinde verdiği *Buyruk*, kitabın sonundaki *Asıl Metin* bölümüne eklenmiştir. Bu *Buyruk*, Musul ve çevresinde yaşayan Alevilerin elinde bulunan nüshadan istinsah edilmiştir. Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Şeyh Safi’nin oğlu Şeyh Sadreddin ile arasında geçen konuşmaları yer almaktadır. İkinci bölümde ise merasimlerde okunan, gülbang, nefes ve deyişler bulunmaktadır.

Taşğın, daha önce yayınlanan *Menâkıb-ı Şeyh Safî ve Buyruk* metinlerini yeniden gözden geçirip düzenlemiştir. Metindeki eksiklikleri tamamlamış, okuma hatalarını düzeltmiştir. Türkiye’de bulunan diğer *Buyruk*larla da karşılaştırmış, benzer ve farklı yönlerini ortaya koymuştur. Eser, Irak Alevi ve Bektaşî toplulukları tarafından okunan *Menâkıb-ı Şeyh Safî* veya *Buyruk* hakkında konuya ilgi duyan araştırmacı ve okuyuculara bilgi verecek önemli bir kaynaktır.

Taşğın’ın yayına hazırladığı eser ilk defa, *Menâkıb-ı Şeyh Safî ve Buyruk* metninin Latin harfleriyle *Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü Yayınları* arasında çıkarılmıştır (Buyruk, 2010). Bu metinlerin ikinci baskısı yine Taşğın tarafından *Önsöz* yayınları arasında asıl metinle birlikte yayınlanmıştır (Taşğın, 2012).

Taşğın, metni ilk baskısında Latin harfli okunmuş şekliyle ve *Musul Buyruğu* adıyla yayınlamıştır. İkinci baskısında ise Irak’taki Alevi ve Bektaşî topluluklarını anlattığı kitabında bir bölüm olarak *Buyruk*’a yer vermiştir. Üçüncü defa yayınlanan *Buyruk*, bu kitapta Latin harfli okunuşuyla bölümde yer alırken Arap harfli metin de kitabın ekleri arasında yer almıştır. İkinci yayında özellikle Irak Alevi ve Bektaşî topluluklarına yer verip bu topluluklar hakkında önemli bilgiler veren Taşğın, Şebekler ve erkânları ile ilgili de bilgiler aktarmıştır.

Taşğın, Şebekler’i anlattığı bu çalışmayı daha önce iki ayrı makale olarak yayınlamıştır. Bu makalelerden biri Şebekler’i diğeri ise *Buyruk*’u ele almıştır (Taşğın, 2009, 127-143; Taşğın, 2009, 69-82).

Okuyucular tarafından kolay anlaşılabilmesi için metin üzerinde bazı ekler ve düzenlemeler yapılmıştır. Bu ekler *köşeli parantez* “[]” ile belirtilmiştir. Bazı kelimelerin anlamları da yine bu *köşeli parantez* “[]” içerisinde verilmiştir.

Arapça hadislerin, ayetlerin ve sözlerin Türkçe anlamları, dipnotta sure ismi ve ayet numaralarıyla beraber verilmiştir.

Muhammed Hamid Sarraf, *Buyruk*’u bölümlere ayırmış ve bu bölümleri numaralandırmıştır. Fakat bu bölümler eserdeki konu bütünlüğünü bozmuştur. Taşğın, Hamid Sarraf’ın bu metodunu, eserdeki konu parçalanmalarını gidererek devam ettirmiştir. Konular belirli başlıklar hâlinde yeniden düzenlenmiştir. Eserde yer alan *Deyişler* farklı bir başlık altında gösterilmiş; kaynağı tespit edilen *Deyişlerin* kaynakları da yine dipnotta verilmiştir.

Buyruk metni Taşğın tarafından belirli bir düzen hâlinde yazılmıştır. Okuyucunun daha rahat anlayabilmesi ve konu bütünlüğünü takip edebilmesi açısından metne yeni başlıklar eklenmiştir. Eklenen başlıkların bir kısmı Şeyh Sadreddin’in Şeyh Safiyüddin’e sorularıyla başlayan diyaloglardan meydana gelmiştir. Yani Şeyh Sadreddin tarafından açıklanması istenen konulardan oluşan soru cümleleri de yeni başlıklar hâlinde düzenlenmiştir.

Menâkıb-ı Şeyh Safî Musul Buyruğu’nda toplamda 64 bölüm numarası ve başlığı bulunmaktadır.

Buyruk’ta geçen diyaloglardan ve nefeslerden örnekler aşağıda verilmiştir:

7 [Talib Hakkı Nedir]

Meğerki Şeyh Sadreddin hazretleri mecliste hazır idi ve tarikat içinde Şeyh Safiyüddin oğlu idi. Bu nutku iştince, filhal oturduğu yerden ayağı üzerine durdu,

gelip şeyh huzurunda yüz yere koyup, tazarru ve niyaz eyledi. Ve dahi miskinlikle [:tevazuuyla] dedi:

-Ya Şeyh, talib hakkı nedir, bize beyan eyle, keremi lütfundan işitelim.

8 [Talib Hakkı Şunlardır]

Şeyh Safiyüddin hazretleri buyurur ki: Talib hakkı odur ki:

Evvel edeb,

İkinci avamdan kesile,

Üçüncü mahremine bile,

Dördüncü cemi bed fiilini terk ede,

Beşinci hakka ve halka yaramaz iş etmeye,

Altıncı her kanda [:nerede] ola, şeyh korkusunu çeke. Yani aşikâr veya mahfî ben bu işi edersen şeyhim görür, bilir diye, etmeye.

Evliya, talibinin gönlüne ve gözüne günde yetmiş kere nazar eyler.

Nazım:

Gönül sarayını pak et ki mihmanhâne-yi haktır

Vakit olur kim tahtını görmeye sultan gelir.

Pes, silinmiş süpürülmüş görünce, sultan safâ eder.

Toprak o talibin başına ki evliyayı hazır ve nazır bilmeye ve her kim gönül aynasını silmeye, ondan enbiya ve evliya bizardır, dedi.

45 [Nefes]

Nefes ehli dilin gevher-i kândır, bilene

Nutkumuz kudret-i hâk rûh-ı revândır, bilene

Marifet gevherinin kânına maden ola gör

İşte bu ilm-i hüner genc-i nihândır, bilene

Kavli yalancı ile musahip [olma] çek elini

Hemdem olmak dev ile külli ziyandır, bilene

İstedi buldu Hızır âb-ı hayât çeşmesini

Eyit kim o maşukanın derdi dermandır, bilene

Şerbet-i hâkktan içen aşk eri azade olur

Şöyle sermest olanın küfrü imandır, bilene

Ey Hatayi hakkı sen tanı özünde fariğ ol

Dahi söz söyleme hemen dur, bilene.

Sonuç

Menâkıb-ı Şeyh Safi Musul Buyruğu isimli eser, Alevi Bektaşî topluluklarının sınırlarının Türkiye ile kuşatılmasını yeniden düşünmeyi sağlamaktadır. Sınırların,

kara parçasıyla ilgili olmadığı, akademik alana üretilen bilginin de bilgi ile zihinsel ve bakiş açısının kuşatılmasını sağlayarak sınırlarını oluşturmaktadır. Buradan hareketle uzun yıllardan beri Türkiye’de Alevi Bektaşilik konulu çalışmaların coğrafik kurgusunun sınırlarının yeniden gözden geçirilmesini sağlayacak yeni çalışmalar yapılmasını da zorunlu hale getirmektedir. Bu çalışmalardan bir tanesi Ahmet Taşğın tarafından Irak’ta yürütülmüş ve Irak’tan elde ettiği veriler etrafında da Menâkıb-ı Şeyh Safi Musul Buyruğu isimli eserin yayınlamıştır.

Menâkıb-ı Şeyh Safi Musul Buyruğu, Türkiye ve Balkanlarda okunan ve saygı gösterilen diğer Buyruk metinleriyle aynı içeriğe sahiptir.

Kaynaklar/References

- Buyruk, Menakıbı Şeyh Safi Musul ve Çevresindeki Şebeklerin Buyruğu*, Yayına Hazırlayan Ahmet Taşğın, Almanya: Alevi Bektaşi Kültür Enstitüsü, 2010.
- Taşğın, Ahmet, “Fütüvvetname’nin Hülasesi Olarak Şeyh Safi Buyruğu: Bir Metnin Sürekliliğinden Koparılıp Boşlukta Bırakılması”, 3. *Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Cilt1, Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Yayınları, 2017, 66-77.
- Taşğın, Ahmet, “Irak’ta Bektaşi Topluluğu Şebekler”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi*, Sayı 42, 2009, 127-143.
- Taşğın, Ahmet, “Şebek Buyruğu Üzerine Değerlendirme”, *Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 2009, 69-82.
- Taşğın, Ahmet, “Şeyh Safi Buyrukları ve Aleviler Arasında Okunması”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi SBARD*, 2018, Cilt 16 Sayı 32, 207-236.
- Taşğın, Ahmet, *Menâkıb-ı Şeyh Safi Musul Buyruğu*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2022.
- Taşğın, Ahmet, *Mezhep Çatışmaları Arasında Irak’ta Aleviler ve Bektaşiler*, Önsöz Yayınları, İstanbul, 2012.
- Taşğın, Ahmet, *Şeyh Safi Buyruğu*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2013.